

УДК 792.8:378(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-2-17>

Ірина МАКАРОВА,

orcid.org/0000-0002-3334-6599

*старший викладач кафедри сучасної хореографії та спортивно-оздоровчих технологій
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) ira_makarova7@ukr.net*

Еліна САМОЙЛОВА,

orcid.org/0000-0002-3148-8868

*викладач кафедри сучасної хореографії та спортивно-оздоровчих технологій
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) samoilova.elina90@gmail.com*

Євгенія СЛАСТИНА,

orcid.org/0000-0002-8817-0391

*викладач кафедри бальної хореографії
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) yevheniia_slastina@xdak.ukr.education*

МИСТЕЦЬКІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО БАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ

Статтю присвячено дослідженню механізму формування художнього бачення майбутніх хореографів за допомогою засобів мистецтва та педагогічних підходів.

Узагальнені висновки дали змогу концептуалізувати художнє бачення хореографа як зумовлене суб'єктивним уявленням і техніко-виконавською майстерністю, які сформовані хореографічною освітою. Зазначено, що художнє бачення як вміння інтерпретувати світ за допомогою художніх образів у мистецтві танцю будується на ритмо-пластичній образності. Встановлено, що особливістю художнього бачення в хореографії на сучасному етапі є комплексність поняття як суб'єктивного уявлення про художній образ або художній твір разом із творчо-організаційним набором дій з реалізації мистецької ідеї за допомогою засобів хореографічної виразності. Вказано на важливість приналежності хореографа до культурної традиції та історико-культурного періоду, що є складовими його художнього бачення.

Показано, що художні цінності й естетичні ідеї є провідними складовими мистецьких засад художнього бачення майбутніх хореографів. Зазначено, що художні цінності й естетичні ідеї є провідними складовими мистецьких засад художнього бачення майбутніх хореографів. Вказано на відповідність між ідейним значенням твору та формою художнього вираження як сутністю художньої цінності. Естетичні ідеї охарактеризовано як такі, що формують художній стиль, лежать в основі самобутності хореографічного твору та зумовлюють відгук аудиторії. Наголошено на тому, що художні цінності й естетичні ідеї мають розглядатися у співставленні з практичним залученням знань і умінь. Зазначено, художній стиль як прояв художніх цінностей та естетичних ідей в класичному балеті, бальній хореографії та сучасній хореографії є ознакою динаміки напрямів. З числа теоретико-методологічних підходів у підготовці майбутніх хореографів розглянуто національну гуманістичну, екзистенціально-емоційну, а також акмеологічну парадигми. Показано зв'язок цих теоретико-методологічних підходів із художнім баченням. Зроблено висновок про взаємодію та комплексність як запоруку мистецьких засад і педагогічних підходів у формуванні майбутнього хореографа.

Перспективами подальших досліджень зазначено вивчення інтеграції новітніх технологій в хореографічну освіту та їх вплив на формування сценічної ідентичності й художнього бачення майбутніх хореографів.

Ключові слова: викладання танцю, перформативні мистецтва, художнє бачення, хореографічний ансамбль, класичний танець, бальний танець, сучасний танець.

Iryna MAKAROVA,

orcid.org/0000-0002-3334-6599

*Senior Lecturer at the Department of Contemporary Choreography and Sports and Wellness Technologies
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) ira_makarova7@ukr.net*

Elina SAMOILOVA,

orcid.org/0000-0002-3148-8868

*Lecturer at the Department of Contemporary Choreography and Sports and Wellness Technologies
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) samoilova.elina90@gmail.com*

Yevheniia SLASTINA,

orcid.org/0000-0002-8817-0391

*Lecturer at the Department of Ballroom Choreography
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) yevheniia_slastina@xdak.ukr.education*

ARTISTIC PRINCIPLES OF FORMING THE ARTISTIC VISION OF FUTURE CHOREOGRAPHERS

This article is devoted to the study of the mechanism of forming the artistic vision of future choreographers using the means of art and pedagogical approaches.

The general conclusions made it possible to conceptualise the artistic vision of a choreographer as determined by subjective perception and technical and performance skills formed by choreographic education. It is noted that artistic vision as the ability to interpret the world through artistic images in dance is based on rhythmic and plastic imagery. It has been established that a distinctive feature of artistic vision in choreography at the present stage is the complexity of the concept as a subjective perception of an artistic image or work of art, together with a creative and organisational set of actions for the realisation of an artistic idea through the means of choreographic expression. The importance of the choreographer's belonging to a cultural tradition and historical and cultural period, which are components of his artistic vision, is indicated.

It is shown that artistic values and aesthetic ideas are the leading components of the artistic foundations of the artistic vision of future choreographers. It is noted that artistic values and aesthetic ideas are the leading components of the artistic foundations of the artistic vision of future choreographers. The correspondence between the ideological meaning of a work and the form of artistic expression as the essence of artistic value is indicated. Aesthetic ideas are characterised as forming artistic style, underlying the originality of a choreographic work and determining the audience's response. It is emphasised that artistic values and aesthetic ideas should be considered in conjunction with the practical application of knowledge and skills. It is noted that artistic style as a manifestation of artistic values and aesthetic ideas in classical ballet, ballroom choreography and contemporary choreography is a sign of the dynamics of trends. Among the theoretical and methodological approaches to training future choreographers, the national humanistic, existential-emotional, and acmeological paradigms are considered.

The connection between these theoretical and methodological approaches and artistic vision is demonstrated. A conclusion is made about interaction and complexity as a guarantee of artistic principles and pedagogical approaches in the formation of future choreographers.

Prospects for further research include the study of the integration of new technologies into choreographic education and their influence on the formation of stage identity and artistic vision of future choreographers.

Key words: *dance teaching, performing arts, artistic vision, choreographic ensemble, classical dance, ballroom dance, contemporary dance.*

Постановка проблеми. Повномасштабна фаза російсько-української війни зумовила оновлення погляду на призначення мистецтва в суспільстві. Перформативні мистецтва постали як носії національної ідентичності українців та складова культурної політики. Зокрема хореографічне мистецтво продемонструвало здатність бути інструментом культурного спротиву, візуалізувати національну самобутність за допомогою ритмо-пластичних образів і транслювати ідеї

незалежності й незламності української нації для міжнародного глядача. Відтак, посилення уваги хореографічної освіти є невід'ємною складовою ревізії та оновлення перформативних мистецтв за умов війни. Формування художнього бачення майбутнього хореографа хоча і є однією з вагомих тем у фаховій освіті, проте все ще потребує концептуалізації моделей виховання художнього бачення у студентів-хореографів з урахуванням соціокультурних реалій здобуття освіти. Зокрема,

художні цінності, креативність, у поєднанні з національною ідентичністю, соціальною відповідальністю і культурологічним мисленням, потребують цілісності й теоретичної концептуалізації в мистецтвознавстві.

Аналіз досліджень. Сучасна наукова література з питань формування художнього бачення майбутніх митців демонструє перехід від абстрактних характеристик художнього бачення до розширення суб'єктності митця та його компетенцій у творчому процесі. Художнє бачення хореографа розглянуто в аспектах конструювання художнього образу (Сірякова, 2009), професійної освіти як поєднання теоретичних і практичних компонентів (Лиманська, Барабаш, 2018; Максименко, 2019), значення художньої цінності й естетичної ідеї танцювального твору (Турчин, 2021), танцювальних стилів і напрямів як проявів художнього бачення (Варченко, Ціпов'яз, 2024; Плахотнюк, 2007), історико-культурного підґрунтя хореографічного твору (Федорова, 2024), а також теоретико-методологічних підходів до підготовки майбутніх хореографів (Єременко, 2016). Тож, художнє бачення вартує наукової уваги як практична складова сценічної ідентичності хореографа, сформована мистецькими засадами і педагогічними підходами.

Мета статті – дослідити механізм формування художнього бачення майбутніх хореографів засобами мистецтва та педагогічних підходів. Досягненню мети сприятиме розв'язання таких завдань: встановити особливості художнього бачення в хореографії на сучасному етапі; показати художні цінності й естетичні ідеї як мистецькі засади художнього бачення майбутніх хореографів; виявити зв'язок між художнім баченням і педагогічними підходами в хореографічній освіті.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне збройне вторгнення Росії на територію України у 2022 р. спонукало до системної ревізії концептуальних засад мистецтва та призначення мистецької освіти. Хореографічне мистецтво в Україні на сучасному етапі, зокрема, класичний балет, бальна та сучасна хореографія, здатні відображати національну своєрідність за допомогою ритмо-пластичних образів, транслювати цінність і глибину української культурної спадщини, а також демонструвати сучасність, актуальність і конкурентоспроможність українських виконавців та ансамблів на національній та міжнародній сценах. Формування художнього бачення є складовою хореографічної освіти, яка постає запорукою не тільки виконавської майстерності, але й мистецтва балетмейстера та викладача хореографічних дисциплін. Водночас концептуалізація художнього бачення як освітньої компетенції та професійної навички все ще потребує реалізації.

Зокрема, необхідно зосередити наукову увагу на аспектах особливостей художнього бачення хореографа в його професійному становленні в Україні на сучасному етапі.

У рамках мистецтвознавчого дискурсу художнє бачення як загальна властивість діячів мистецтва є навичкою сприйняття, осмислення та відображення світу в мистецькій оптиці за допомогою засобів художньої виразності, чим відбиває унікальне авторське бачення митця. Важливою складовою художнього бачення є технічно-виконавський компонент, який зумовлений особливостями виду мистецтва. Так, «Словник літературних термінів» містить визначення поняття художнього мислення як синтезованого психічного процесу, підсумком якого є твір, який має естетичну вартість, і є образно-словесним за своєю природою (Художнє мислення). Однак поза увагою залишається механізм переходу явлень митця в про світ в образність за допомогою засобів художньої виразності. Натомість саме техніко-виконавський компонент мистецької освіти є інструментом формування художнього бачення, коли уявлення та естетичний смак втілюються в цілісний образності за допомогою професійних компетенцій.

Натомість художнє бачення хореографа потребує уваги до мистецько-виконавської складової, а відтак і до хореографічної освіти, коли майбутній хореограф набуває художнього бачення як уявлення та здатності до реалізації мистецького задуму. Містку функціональну характеристику художнього бачення хореографа навели О. Лиманська та О. Барабаш, визначивши його як підсумок хореографічної освіти, втілений у мистецькому проєкті: «поняття «творчий задум» розуміємо як художнє бачення постановником майбутнього хореографічного номеру від ідеї до втілення» (Лиманська, Барабаш, 2018: 108). Тобто художній задум хореографа постає як комплексний творчо-організаційний набір дій, спрямований на реалізацію мистецької ідеї за допомогою засобів хореографічної виразності.

Окрім того варто наголосити на суб'єктності хореографа в процесі реалізації художнього бачення, адже саме його індивідуальне світосприйняття, помножене на майстерність, породжують образне мистецько-художнє відображення реальності. За висловом Г. Сірякової, «органічні та багатогранні зв'язки між рухами, жестами, позами підпорядковуються тут не тільки музичному матеріалу, але і драматургічному дійству, яке поєднується з художнім задумом балетмейстера... коли суб'єктивне бачення стає об'єктивною рисою історичної дійсності» (Сірякова, 2009: 274–275). Тобто суб'єктність хореографа проявляється також у культурній приналежності й здатності репрезен-

тувати за допомогою власної творчості певний історико-культурний період і мистецький напрям. Тож, художнє бачення хореографа варто визначати як суб'єктивне уявлення про художній образ або концепцію художнього твору, які створені за допомогою засобів хореографічної виразності.

Вивчення наукової літератури з питання мистецьких засад художнього бачення майбутніх хореографів дає змогу виокремити такі провідні складові як художні цінності й естетичні ідеї. Художня цінність хореографічного твору зумовлена його здатністю передавати ідеї засобами хореографічної виразності. На думку Т. Турчин, висловлену нею в річищі класичної європейської естетики, художня цінність зумовлена тим, наскільки чіткою є відповідність змісту (тема та ідея) формі твору, а також «ідея повинна бути цінною, почуття, що викликає твір – благородні, високі, гуманні, а форма водночас гарна та доступна» (Турчин, 2021: 353). Тож, художня цінність є відповідністю між ідейним значенням твору та формою художнього вираження, втілення якого є можливим через опанування практичними навичками.

У свою чергу естетичні ідеї у значенні уявлень про красу, виразність і художню цінність, які формують художній стиль, в хореографічному мистецтві визначають характер пластики, сценографії, костюмів і музики. Тобто естетичні ідеї лежать в основі самобутності хореографічного образу та зумовлюють відгук аудиторії. Однак серед дослідників немає одностайної думки щодо поділу за стилями та напрямками. Так, О. Плахотнюк, зазначила, що сучасній хореографії властиві напрями джаз, модерн і стріт-денс, тоді як стріт-денс вміщує, в тому числі, напрямки диско та хіп-хоп, де диско визначений як «стиль популярної танцювальної музики», тоді як хіп-хоп – «танцювальний напрям» (Плахотнюк, 2007: 34–35). Натомість З. Варченко та А. Ціпов'яз замість типології стилів танцю розглянули сам феномен стилів у сучасній хореографії, бальних танцях і класичному балеті як «неперервний розвиток та трансформацію цього мистецтва протягом століть... танець завжди відображав дух епохи та виражав культурні, соціальні та технологічні зміни суспільства. Сучасні танцювальні напрямки підкреслюють індивідуальність, креативність та різноманіття, відображаючи багатогранність та багатозаровість сучасного світу» (Варченко, Ціпов'яз, 2024: 16–17). Тож, можна зазначити, що при вивченні художніх цінностей та естетичних ідей як складових мистецьких засад хореографічної освіти, утворювані ними художні стилі доцільно розглядати не як чітку статичну схему, а як ознаку трансформації в хореографічному процесі України. Також варто додати необхідність врахувати соціокультурний

контекст появи та розвитку напрямів і стилів. Окремо необхідно наголосити на тому, що сучасна хореографія, на відміну від класичного балету й бальної хореографії, збільшує представленість індивідуальності хореографа, його креативності й мистецьких пошуків.

Згідно з дослідником особливостей підготовки педагога-хореографа В. Максименко, сукупність навичок, отриманих здобувачем хореографічної освіти, можна позначити поняттям художньо-творчого досвіду, який носить суб'єктивний характер, «формується під час хореографічного навчання і власного саморозвитку студентів... пов'язаний з тривалим накопиченням корисних для хореографічної діяльності знань та умінь, а також аналітичного мислення, котрі розвиваються завдяки індивідуальній свідомості та бажання удосконалити свою професійну діяльність» (Максименко, 2019: 23). Тобто художнє бачення хореографа розглядається сучасними дослідниками у співставленні з практичним залученням знань і умінь. Актуалізація індивідуальних уявлень й естетичних смаків, поєднанні з техніко-виконавською майстерністю в ритмо-пластичному образі або творі, демонструють компетентність і конкурентоспроможність сучасного танцюриста.

У науковій літературі, присвяченій питанню виявлення зв'язку між художнім баченням і педагогічними підходами в хореографічній освіті, простежується їх взаємозумовленість. Мистецька освіта формує художнє бачення майбутнього хореографа разом із техніко-виконавськими, балетмейстерськими і педагогічними компетенціями. Тоді як художнє бачення хореографа впливає на його індивідуальний виконавський стиль, уявлення про хореографічний напрям, реалізацію художнього образу й твору як цілісної форми, а також впливає на педагогічні принципи в роботі зі студентами.

Із загалу класифікацій теоретико-методологічних засад роботи з майбутніми хореографами варто зупинити увагу на тих, які простежуються при підготовці хореографів в Україні на сучасному етапі. Підходи, виокремлені дослідницею теоретико-методологічних засад хореографічної освіти О. Єременко, вміщують чільні особливості підготовки майбутніх танцюристів: «національна парадигма підготовки педагогів-хореографів; гуманістична основа художнього навчання; аксіологічні підходи до навчання педагогів-хореографів; екзистенційно-емоційний напрям мистецького навчання; акмеологічна спрямованість хореографічного навчання» (Єременко, 2016: 149). Тож, варто охарактеризувати кожну з позицій як таку, що взаємодіє з мистецькими засадами художнього бачення майбутнього хореографа.

Передусім становлення майбутнього хореографа, яке здійснюється в національній парадигмі,

вміщує не тільки роботу з етнонаціональним матеріалом, але й спирається на здобутки мистецтва, освіти та науки як соціальних інститутів в Україні. На думку О. Федорової, балетмейстер для постановок може залучати літературний, етнографічний та історико-культурний матеріал, або створити безсюжетний твір, спираючись на музику (Федорова, 2024: 109). Тоді як О. Єременко проінтерпретувала національну парадигму розширено, у значенні адаптації педагогічних систем інших країн до українських реалій як міжнародного глобалізованого обміну цінностями та здобутками людства. Але головним, на думку дослідниці, є те, що у «виокремленні національного більш важливими визначаються способи побудови розумових структур, стиль світосприймання, специфіка людського буття, культура» (Єременко, 2016: 150).

У свою чергу гуманістична основа навчання хореографа як вміння поєднувати у світогляді та відображати у танцювальній образності загальнолюдське та індивідуально-особистісне, спрямована на демонстрацію людського життя як найвищої цінності. З цієї причини О. Лиманська та О. Барабаш виокремили гуманістичний принцип хореографічної педагогіки як провідний для танцювального твору, якому, «за допомогою виразних засобів хореографії актуалізується гуманістична спрямованість сучасного мистецтва, що реалізується творчою групою (колективом авторів) від задуму до оприлюднення на сцені» (Лиманська, Барабаш, 2018: 108).

Ціннісний підхід при формуванні майбутніх хореографів є навичкою визначення художньої цінності творів світового та національного мистецтва. Однак варто наголосити на аксіологізації всього освітнього процесу як розвиткові емоційно-ціннісної складової особистості студентів і набуття ними вміння взаємодії в колективі та з викладачами (Єременко, 2016: 150). Таким способом уможливорюється формування колективу, творчої атмосфери і роботи в ансамблі, адже «відкриті стосунки між дітьми, педагогом та учнями, наявність здорової думки в колективі та активного творчого процесу спонукає дітей співвідносити інтереси особисті з груповими, колективними» (Турчин, 2021: 356).

Тоді як екзистенційно-емоційний підхід у мистецькому навчанні має своїм змістом вміння поєднувати в цілісну структуру складові «усвідомленого й підсвідомого начала в художньому пізнанні, актуалізації суб'єктивних і об'єктивних можливостей сприймання, оцінювання та творення мистецтва» (Єременко, 2016: 155). І наостанок акмеологічний підхід у теоретико-методологічних засадах хореографічної освіти спрямований на виявлення, розвиток і підтримку в реалізації

психофізіологічних можливостей майбутніх хореографів, що в сукупності, на думку О. Єременко, спрямовано на реалізацію компетентісного підходу (Єременко, 2016: 157). З приводу чого, посилаючись на О. Мартиненко, дослідниці О. Лиманська та О. Барабаш зазначили, що професійна компетенція хореографа – «це особистісна характеристика, яка включає професійно-педагогічні якості, художньо-естетичні потреби, інтереси, знання, вміння та навички, які формуються під впливом методики і практики педагогічно-хореографічної діяльності, духовно-творчого стан оновлення особистості майбутнього фахівця» (Лиманська, Барабаш, 2018: 107). Тож, охарактеризовані підходи спрямовані на формування інтегральних компетенцій хореографа, який володіє техніко-виконавською майстерністю, творчо-мистецьким потенціалом та особистими якостями, необхідними для втілення творчого задуму та роботи в колективі.

Висновки. Дослідження механізму формування художнього бачення майбутніх хореографів засобами мистецтва та педагогічних підходів дозволило дійти низки висновків. Встановлено, що особливістю художнього бачення в хореографії на сучасному етапі є комплексність поняття як суб'єктивного уявлення про художній образ або художній твір разом із творчо-організаційним набором дій, спрямованим на реалізацію мистецької ідеї за допомогою ритмо-пластичної образності й інших засобів хореографічної виразності. Показано, що художні цінності й естетичні ідеї є провідними складовими мистецьких засад художнього бачення майбутніх хореографів і набувають сценічної реалізації завдяки поєднанню з техніко-виконавською майстерністю, набутою в процесі освіти. Виявлення зв'язку між художнім баченням і педагогічними підходами показало перспективність систематичного залучення та взаємного доповнення теоретико-методологічних підходів національного, гуманістичного, аксіологічного, екзистенційно-емоційного та акмеологічного змісту. Мистецькі засади хореографічної освіти, при взаємодії з педагогічними підходами, спрямованими на формування фахових і світоглядних компетенцій майбутнього хореографа, сприятимуть подальшій динаміці національної хореографії та її здатності репрезентувати самобутність і цінності України за умов, коли вибирається майбутнє.

Перспективами подальших досліджень є вивчення інтеграції новітніх технологій в хореографічну освіту та їх вплив на формування сценічної ідентичності й художнього бачення майбутніх хореографів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варченко З. О., Ціпов'яз А. Т. Еволюція танцювальних стилів: від класичного балету до сучасних напрямків. *Тенденції і перспективи розвитку хореографічного мистецтва у контексті культурно-освітніх процесів* : 36. наук. пр. I Всеукр. наук.-практич. конфер. (23–25 травня 2024 р. м. Полтава). Полтава : Нац. ун-т «Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка», 2024. С. 15–17.
2. Єременко О. Теоретико-методологічні підходи до підготовки педагогів-хореографів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2016. №6. С. 148–161.
3. Лиманська О. В., Барабаш О. В. Реалізація творчих проєктів як складова професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії. *Наукові записки Центральноукраїнського держ. пед. університету ім. Володимира Винниченка*. Сер. : Педагогічні науки. 2018. Вип.163. С. 106–110.
4. Максименко В. І. Зміст поняття «художньо-творчий досвід» педагога-хореографа в контексті інтеграції мистецтва. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2019. Вип.4. С. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2019-PP-4-19-25>.
5. Плахотнюк О. А. Стили та напрямки сучасного хореографічного мистецтва. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету*. Сер.: Мистецтвознавство. Харків. 2007. Т.10. №1. С. 32–36.
6. Сірякова Г. В. Сучасний хореограф як майстер художнього образу. *Проблеми мистецької освіти* : Збірник науково-методичних статей. / відп. ред. О. Я. Ростовський. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. Вип.4. С. 273–279.
7. Турчин Т. М. Організація репетицій та виступів танцювальних колективів груп дітей різної вікової категорії. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (19 бер. 2021 р., м. Кременчук). Кременчук : Методичний кабінет, 2021. С. 351–357.
8. Федорова О. В. Культурні та історичні події як основа для хореографічного твору. *Проблеми та перспективи розвитку хореографічного мистецтва* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (Херсон – Івано-Франківськ, 29 бер. 2024 р.) / упоряд. Н. В. Терешенко. Херсон ; Івано-Франківськ : ХДУ, 2024. С. 106–113.
9. Художнє мислення. *Словник літературних термінів*. URL: https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/hudozhnye-myslennya/#google_vignette. (дата звернення: 23.05.2025).

REFERENCES

1. Varchenko Z. O., Tsipoviaz A. T. (2024) Evoliutsiia tantsiuvalnykh styliv: vid klasychnoho baletu do suchasnykh napriamkiv. [The evolution of dance styles: from classical ballet to modern trends] *Tendentsii i perspektivy rozvytku khoreohrafichnoho mystetstva u konteksti kulturno-osvitnikh protsesiv* : Zb. nauk. pr. I Vseukr. nauk.-prakytych. konfer. (23–25 travnia 2024 r. m. Poltava). Poltava : Nats. un-t «Poltavska politekhnika im. Yu. Kondratiuka». 15–17.
2. Yeremenko O. (2016) Teoretyko-metodolohichni pidkhody do pidhotovky pedahohiv-khoreohrafov. [Theoretical and methodological approaches to the teacherschoreographers' training] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* / holov. red. A. A. Sbruieva. Sumy : Vyd-vo SumDPU im. A. S. Makarenka. 6. 148–161. [in Ukrainian].
3. Lymanska O. V. Barabash O. V. (2018) Realizatsiia tvorchykh proektiv yak skladova profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafi. [Implementation of creative project as a component of the professional competence of a future choreography teacher] *Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzh. ped. universytetu im. Volodymyra Vynnychenka*. Ser. : Pedahohichni nauky. 163. 106–110. [in Ukrainian].
4. Maksymenko V. I. (2019) Zmist poniattia «khudozhno-tvorchyi dosvid» pedahoha-khoreohrafa v konteksti intehratsii mystetstva. [Contents of the concept of «artistic and creative experience» of the choreographer in the context of integration of art] *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia*. Ser.: Psykholoho-pedahohichni nauky. 4. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2019-PP-4-19-25>. [in Ukrainian].
5. Plakhotniuk O. A. (2007) Styli ta napriamky suchasnoho khoreohrafichnoho mystetstva. [Styles and trends of modern choreographic art] *Visnyk Mizhnarodnoho Slovianskoho universytetu*. Ser.: Mystetstvoznavstvo. Kharkiv. 10(1). 32–36. [in Ukrainian].
6. Siriakova H. V. (2009) Suchasnyi khoreohraf yak maister khudozhnoho obrazu. [The modern choreographer as a master of artistic image] *Problemy mystetskoi osvity* : Zbirnyk naukovo-metodychnykh statei / vidp. red. O. Ya. Rostovskiy. Nizhyn : Vydavnytstvo NDU im. M. Hoholia, 4. 273–279. [in Ukrainian].
7. Turchyn T. M. (2021) Orhanizatsiia repetytsii ta vystupiv tantsiuvalnykh kolektyviv hrup ditei riznoi vikovoi katehorii. [Organization of rehearsals and performances of dance groups of children of different age categories] *Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky: tvorchist, maisternist, profesionalizm*: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (19 ber. 2021r., Kremenchuk). Kremenchuk : Metodychnyi kabinet. 351–357. [in Ukrainian].
8. Fedorova O. V. (2024) Kulturni ta istorychni podii yak osnova dlia khoreohrafichnoho tvoru [Cultural and historical events as the basis for a choreographic work] *Problemy ta perspektivy rozvytku khoreohrafichnoho mystetstva* : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) (Kherson – Ivano-Frankivsk, 29 ber. 2024 r.) / uporiad. N. V. Tereshenko. Kherson ; Ivano-Frankivsk : KhDU, 106–113. [in Ukrainian].
9. Khudozhnie myslennia. [Artistic Thinking] *Sloynykh literaturnykh terminiv*. URL: https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/hudozhnye-myslennya/#google_vignette. (data zvernennia: 23.05.2025). [in Ukrainian].